
کارنامه ایران شناسی در آمریکا

محمد نوری

پروپوزشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. ایران شناسی واقعیتی جدی در آمریکا

پیشینه‌ی روابط ایران و آمریکا از نگاه‌های مختلف قابل بررسی است. یک وجه این بررسی، ارائه کارنامه‌ای از فعالیت‌های ایران شناسی در ایالات متحده است. از سال‌های اول، آشنایی آمریکائیان با ایران آنان در صدد شناسایی فرهنگ، جامعه، تمدن، تاریخ و قومیت ایرانی بودند. ایران شناسی به عنوان یک کرسی در برخی مراکز تحقیقاتی و آموزشی درآمد و برای پیشبرد این مقوله از ایرانیان اهل فکر نیز استفاده بردند. قبل از جنگ جهانی آمریکائیان چندان عنایتی به شرق و ایران نداشتند و اطلاعات خود را از اروپاییان می‌گرفتند، ولی بعدها به دلیل ضرورت‌های مختلف مجبور شدند خود مستقلاً مسائل شرق را کارشناسی کنند و برای این منظور به تأسیس برنامه‌های درسی در دانشگاه‌ها، کتابخانه‌ها و مؤسسه‌های فرهنگی همت گماردند. مناسب بود در ایران نیز «آمریکاشناسی» به عنوان یک ضرورت تاریخی در دستور کار قرار می‌گرفت و واقعیت‌های منفی و مثبت آن جامعه با واقع‌نگری ارزیابی می‌شد که البته نشد. از اینرو نگره‌های ما به فرهنگ و تمدن آمریکایی بر اساس شالوده‌ای غیر کارشناسانه بنا گردید، ولی مراکز کارشناسی آنان به دقت بر عمق و گستره پژوهش‌ها افزودند.

غرب‌شناسی که پس از پروژه غرب‌زدگی آل‌احمد و دیگران آغاز شد و زدایش عناصر منفی غرب و تعامل واقع‌گرایانه‌تر با آن را صرفاً از طریق شناسایی دقیق آن میسر می‌دانند، مشتمل بر

آمریکاشناسی نیز هست. ولیکن آن نیز تاکنون در ایران چندان جدی گرفته نشده است. هر چند که در چند سال اخیر در برخی از مراکز فرهنگی ایران برخی برنامه‌ها پی‌گیری شده است.

ما به غرب و بخشی از آن که آمریکاست هر گونه که نگاه کنیم، چه به چشم منفی و تئوری توطئه^(۱) و چه به صورت مثبت و به عنوان یک واقعیت تاریخی و جهانی در هر دو صورت ناگزیر به شناسایی آن هستیم و در اولین قدم باید بدانیم آنان درباره‌ی ما چگونه می‌اندیشند و چه آراء کارشناسانه‌ای دارند. لذا کارنامه کارهای مطالعاتی و تحقیقاتی آنان برای ما ضروری است. چرا که بسیاری از آرای ایران شناسان خارجی حتی در کتب درسی از دبستانی گرفته تا دانشگاهی گنجانده و تدریس می‌شود و بدین ترتیب نمی‌تواند در شکل دادن به افکار جامعه‌ی ایرانی نسبت به فرهنگ و تاریخ خود بی‌تأثیر باشد^(۲) مقاله حاضر درباره‌ی پاسخ به چنین نیازی تهیه شده است؛ و آن را در چند بخش به طور خلاصه و گزیده و برپایه اطلاعات موجود تدوین نموده و ارائه می‌دهیم.

تقسیم جهان به شرق و غرب بیشتر تفکیک به لحاظ فرهنگی است. شرق شناسی به مجموعه مطالعات، تحقیقات و فعالیت‌های علمی در حوزه شناسایی ابعاد مختلف شرق گفته می‌شود. همچنان که غرب شناسی نیز فعالیت علمی در جهت شناخت ابعاد اجتماعی، فرهنگی و تاریخی غرب است.

شرق شناسی یا استشراف مشتمل بر شاخه‌های مختلف مانند اسلام شناسی، ایران شناسی، هند شناسی و عرب شناسی است. ایران شناسی رشته‌ای که بیش از یک قرن سابقه است و موضوعی به نام تاریخ و تمدن و فرهنگ ایرانی را مطالعه می‌کند. این رشته از دانش را نخست اروپایی‌ها بنا نهادند.^(۳)

با این که مهد این رشته اروپا بود ولی بعداً آمریکائیان به صورت فعال در آن وارد شدند^(۴) و نیز متفکران ایرانی با اهتمام فراوان آن را گسترش داده و تعمیق بخشیدند. مجموعه‌ی تلاشهای

۱- کتاب‌هایی مانند الاسلام و شبهات المستشرقین نوشته فؤاد کاظم مقدادی و به شکل تحلیل علمی تر الاستشراف نوشته ادوارد سعید متضمن نقادی خاورشناسی می‌باشند.

۲- فرهنگ خاورشناسان، جلد اول. تهران، پژوهشگاه، ۱۳۷۲. ص ۹.

۳- ایران شناسی چیست، جلد سوم. داریوش آشوری. تهران، آگاه، ۱۳۵۵. ص ۷.

۴- ابوالقاسم حالت می‌نویسد: آمریکایی‌ها با این که پس افتاده‌تر از دیگران در دانش خاورشناسی بوده‌اند معذک وقتی که متوجه محسنتات این علم شدند، در طلب آن بنویت خود جنیشی شگفت نموده و امروزه آنها در این راه کوششی زیاد و مساعی فوق العاده دارند چنان که در واشنگتن انجمنهای عدیده برای پیشرفت این عمل تشکیل گردید. (فرهنگ خاورشناسی، ص ۱۸).

استشراقی قابل توجه و در خور تأمل است. آقای سبحان در این مورد می‌نویسد:

از غریب امر آنکه کتب مطبوعه در چاپخانه‌های ملی و مطابع اروپا و آمریکا چندین برابر زیادتر از آنهاست که در تمام کشورهای اسلامی یا شرق به طبع می‌رسد و این خود دلیل است که توجه و میل اروپایی‌ها به معارف اسلامی زیادتر از توجه ما بر آنست.^(۱)

این مقاله گزارش فشرده و خلاصه‌ای از فعالیت‌های ایران شناسی در داخل آمریکا است و فعالیت آنان در ایران از قلمرو آن بیرون است.^(۲) ضمناً در اینجا در صدد ارائه داوری و تحلیل نیستیم و نقد کارنامه آمریکائیان در ایران شناسی مجال دیگری می‌طلبد.

این مقاله مشتمل بر سه بخش و نتیجه‌گیری است. بخش اول مراکز آموزشی و پژوهشی آمریکایی که به مسائل ایران می‌پردازند گزارش شده است. بخش دوم گزارشی از کتاب‌های مرجع آمریکایی مشتمل بر ایران شناسی است. بخش سوم کارنامه‌ای از ایران شناسان آمریکایی می‌باشد.

۲. فهرست مراکز ایران شناسی آمریکا

مراکز آموزشی و پژوهشی که در آمریکا به امور ایران شناسی پرداخته‌اند طبق شناسایی ماز قرار ذیل می‌باشد:

جمعیت آسیایی

در سال ۱۸۴۲ تعدادی از متفکران آمریکایی تصمیم گرفتند مؤسسه‌ای فرهنگی با هدف شرق شناسی تأسیس کنند. این مؤسسه زیر عنوان جمعیت آسیایی با تشکیل اولین جلسه رسمی آن در آوریل ۱۸۴۳ در خانه یکی از اعضاء با شرکت رئیس آن Pickering و دو معاون وی به نام‌های Jenkins و Robinson فعالیت خود را آغاز کرد.

از جمله فعالیت‌های آن انتشار مجله آسیایی (As. R.) در واشنگتن بوده است. دیگر فعالیت‌های آنان تصحیح کتاب‌های شرقی، ترجمه آثار اسلامی، آسیایی و ایرانی، تألیف

۱- فرهنگ خاورشناسی، ابوالقاسم سبحان، ص ۱۶.

۲- برخی از فعالیت‌های فرهنگی آمریکائیان در ایران در کتاب ذیل گزارش شده است:

Cultural Ties Between Iran and the United States. Ali Pasha Saleh. Tehran, American Revolution Bicentennial, 1976.

مقالات و تدوین کتاب‌هایی در موضوع‌های مختلف شرق شناسی و ایران شناسی و بالاخره برگزاری انجمن‌ها و نشست‌های مختلف بوده‌است.

کرسی‌های ایران شناسی و زبان فارسی در دانشگاه‌های آمریکا

تا سال ۱۸۷۰ فقط یک کرسی زبان سانسکریتی و یک کرسی درس زبانهای سامی آن هم برای فهم متون ادیان هندی و تورات در دانشگاه‌های آمریکا وجود داشت. اما به مرور بر کرسی‌ها و گروه‌های زبان‌ها افزوده شد تا جایی که تا سال ۱۹۶۴ در دانشگاه کولومبیا پنج مرکز زبان فارسی و پنج مرکز آموزش زبان ترکی دائر شده بود.

دانشگاه هاروارد Harvard که در سال ۱۶۳۶ به صورت دانشکده تأسیس شده بود و در ۱۷۸۰ به دانشگاه تبدیل شد، بزرگترین دپارتمانهای اسلام شناسی، شرق شناسی و ایران شناسی را در خود جای داد. دانشکده زبانهای فارسی، ترکی و عربی آن به سرپرستی هاملتون گیب در ۱۹۵۵ گسترش یافت.

دانشگاه پرنتون Princeton با سرمایه‌گذاری‌های کلان دولتی و مردمی و با به کار گرفتن استادان و متخصصان شرقی و ایرانی توانست اسلام شناسی و ایران شناسی را در بخش‌های آموزشی و پژوهشی گسترش و تعمیق بدهد. این دانشگاه مجله‌ای زیر عنوان *The Moslem World* منتشر می‌کند.

دانشگاه کولومبیا Columbia در نیویورک برای زبانهای شرقی، هجده دانشکده و گروه آموزشی تأسیس کرد و با روشهای جدید به آموزش در زبانهای خاورمیانه پرداخت. در بخش آموزش زبانهای خاورمیانه از جمله فارسی حدود چهل استاد مجرب را استخدام کرده‌است.

دانشگاه کالیفرنیا California با بیش از پنجاه هزار دانشجو و کتابخانه‌ای با دو میلیون عنوان کتاب دارای برنامه‌های شرق شناسی و درسهای ایران شناسی است.

دانشگاه بوستون Boston که در اصل برای آموزش الهیات و فلسفه تأسیس شد، در آن دین‌های ایرانی و اسلام نیز تدریس می‌گردد.

دانشگاه شیکاگو Chicago دارای دانشکده شرق شناسی است که در آن برخی موضوعات مربوط به ایران تدریس می‌گردد. این دانشگاه در امور باستان شناسی ایران بسیار فعال بوده و همواره

گروه‌هایی را برای اکتشافات و تحقیقات به ایران می‌فرستاده است. دانشگاه جونز هوپکینز Johns Hopkins در بالتیمور دارای گروه شرق شناسی است که به مسائل ایران نیز می‌پردازد.

غیر از دانشگاه‌های مزبور مؤسسه خاورمیانه در واشنگتن به صورت مرکز آموزشی و پژوهشی فعالیت دارد. این مؤسسه کتابخانه‌ای تخصصی در خاورمیانه شناسی دارد. نیز مجله‌ای با عنوان Middle East Journal منتشر می‌کند.

وزارت امور خارجه آمریکا به توصیه کنگره، «مؤسسه ارتباطات خارجی» را در سال ۱۹۴۷ تأسیس کرد که در آن هفتاد زبان از جمله فارسی آموزش داده می‌شود.

دانشگاه‌های دیگر آمریکا نیز کم و بیش دارای پروژه‌های آموزشی یا پژوهشی در زمینه شرق و ایران است. غیر از دانشگاه‌ها، چهل و هفت مرکز و مؤسسه استشرافی تا سال ۱۹۶۴ در آمریکا احصاء شده است.^(۱)

در دو دهه اخیر فعالیت‌های تحقیقاتی ایران شناسی در آمریکا رویه دیگر و رونق بیشتری یافته است و مراکز متعددی به امور ایران می‌پردازند که گزارش کامل آنها، بسیار مفصل است.^(۲)

۳. ایران شناسی در کتاب‌های مرجع آمریکا

کتاب‌های مرجع آمریکایی که مشتمل بر ایران شناسی است عبارتند از:

۱- دائرة المعارف آمریکانا Encyclopedia Americana

دائرة المعارف عمومی آمریکائی که به اهتمام فرانسیس لیبر Fransis Liber (۱۸۷۲ - ۱۸۰۰) آغاز شد. لیبر از فضلای آلمانی بود و در سال ۱۸۳۷ به دلیل سیاسی به کثمت مهاجرت کرد و در ۱۸۲۹ آمریکانا را آغاز نمود. نخستین چاپ آن در ۱۳ جلد در ۱۸۳۳ به پایان رسید و از آن به بعد مکرر به چاپ رسیده است و در هر چاپ بر مزایای آن افزوده شده است. چاپ ۱۹۶۱ آن ۳۰ جلد می‌باشد. مقاله بلند درباره‌ی ایران (Iran) را آقای T. Cuyler Young در جلد پانزدهم چاپ ۱۹۷۲ آن نوشته است. این مقاله شامل شش بخش است. مردم شناسی، جغرافیا و منابع طبیعی، اقتصاد، تعلیم و

۱- المشرقون، نجیب العقیقی، ۳/ ۹۸۵.

۲- به عنوان مثال می‌توان از مؤسسه خاورمیانه ناشر مجله Middle East Journal (اولین شماره: ۱۹۲۷) و انجمن آمریکایی شرقی ناشر مجله Journal of the American Oriental Society که به صورت فصلی در نیو هاون منتشر می‌شود، نام برد.

تربیت، دولت و تاریخ غیر از این مقاله، لابلای مدخلهای دیگر راجع به ایران مطالبی دارد که در ایندکس موضوعی اش منعکس است.

۲- دائرة المعارف روتلیج Routledge Encyclopedia of Philosophy

به سر ویراستاری ادوارد کریک Edward Craig توسط مؤسسه روتلیج در آمریکا و انگلستان تدوین شد و انتشار یافت. این اثر در ۱۹۹۱ آغاز شد^(۱) و اولین چاپ آن مربوط به سال ۱۹۹۸ در ده جلد است. ذیل Persia و Iran به زرتشت، غزالی، جوینی، ملاصدرا، میرداماد، فخرالدین رازی، ملاهادی سبزواری، سهروردی و خواجه نصیرالدین طوسی پرداخته است. بسیاری از این مقالات توسط خود نویسندگان آمریکایی نگارش یافته است.

۳- دانشنامه ایرانی Encyclopaedia Iranica

دفتر اول این دائرة المعارف به سر ویراستاری آقای احسان یارشاطر در ۱۹۸۲ در یُستن منتشر شد. این اثر اولین دائرة المعارف در زمینه مسائل ایرانی با ویژگی‌های مطلوب دائرة المعارفی و جامعیت است. قبل از انقلاب اسلامی ایران برای ترجمه و تکمیل دائرة المعارف اسلام، آقای یارشاطر سازمان دانشنامه ایران و اسلام را بنیان‌گذاری کرد و آن را تا مقاله ابوهریره در هشت جزوه منتشر کرد. پس از اقامت در آمریکا مؤسسه دانشنامه ایرانی (ایرانیکا) را تأسیس نمود و با به کار گرفتن ایران شناسانی همچون مری بویس، ویلهلم آیلرس، باسورث، ون اس و ویلفرد مادلونگ، مقالاتی در تاریخ، جغرافیا، فرهنگ، جامعه شناسی و دیگر ابعاد ایرانی تهیه و در جزوات متعدد منتشر کرده‌اند.

۴- دایرة المعارف اسلام Encyclopedia of Islam

این دائرة المعارف در بین سالهای ۱۹۱۳ تا ۱۹۳۸ در پنج جلد در سه زبان فرانسوی،^(۲) آلمانی و انگلیسی در شهر لیدن هلند با حمایت انجمن فرهنگستانها^(۳) توسط مؤسسه بریل منتشر شد.

1. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, Vol. 1, P. V.

2. *Encyclopedie de l'Islam* (Dictionnaire géographique, ethnographique et biographique des peuples musulmans). 1913.

۳- مقدمه دانشنامه ایران و اسلام، جلد ۱.

با توصیه خاورشناسان غربی در کنگره‌ها و نشست‌ها، نیاز به دائرة المعارف اسلام و جهان اسلام در ۱۸۹۰ اعلام شد و در ۱۸۹۱ رسماً به سرپرستی هوتسما از دانشگاه اوترخت شروع به کار کرد. بعداً فنسک (یا ونسک) از ۱۹۲۴ سرپرستی آن را به عهده گرفت. خاورشناسان از کشورهای مختلف غربی از آمریکا افرادی همچون دانکان بلاک مکدنالد در مدیریت یا مقاله نویسی آن سهمیم بوده‌اند. مؤسسه راکفلر آمریکایی Rockefeller مبلغ ۴۵ هزار دلار برای چاپ آن در سال ۱۹۶۲ پرداخت کرد.^(۱)

با تصویب بیست و یکمین کنگره خاورشناسان (پاریس، ژوئیه ۱۹۴۸)، این دائرة المعارف در سالهای بعد گسترده‌تر شد و تحریر دوم آن به دو زبان انگلیسی و فرانسوی از سال ۱۹۵۰ آغاز شد. جلد اول فرانسوی آن در ۱۹۵۴ و جلد دوم فرانسوی آن در ۱۹۶۰ و جلد چهارم آن در ۱۹۷۵ انتشار یافت. تحریر جدید جلد اول انگلیسی آن در ۱۹۸۶^(۲) و جلد نهم آن در سال ۱۹۹۷ با آخرین کلمه Szekesfehervar چاپ شده است.^(۳) آقایان بسورث،^(۴) دانزل،^(۵) هنریش،^(۶) گلکومت،^(۷) گیب،^(۸) کریمرز،^(۹) پرون‌کال^(۱۰) و اسکات^(۱۱) ویرایش، در بازنویسی و تحریر جدید نقش داشته‌اند. هرچند مباحث مربوط به ایران باستان از قلمرو دائرة المعارف اسلام بیرون است ولی به ایران اسلامی در زمره سایر جوامع و کشورهای مسلمان می‌پردازد. و مباحث مربوط به ایران در این دائرة المعارف اعم از شخصیت‌ها و موضوعات وجود دارد.

سیدحسن تقی‌زاده از ۱۳۲۷ به گرد آوردن گروهی از متفکران به منظور ترجمه دائرة المعارف اسلام همت گماشت. هرچند مقالاتی ترجمه شد، ولی به دلیل مشکلات مختلف به چاپ نرسید.^(۱۲) در سال ۱۳۴۸ ترجمه فارسی دائرة المعارف اسلام از سوی بنیاد پهلوی به آقای احسان یارشاطر پیشنهاد گردید. اما در عمل وی به این نتیجه رسید که غیر از ترجمه به تکمیل آن پردازد. با اهتمام و مدیریت وی و حمایت بنیاد مذکور و به کار گرفتن امکانات بنگاه ترجمه و نشر کتاب بیش از هزار مقاله ترجمه یا تألیف شد و چنان‌که پیشتر گفتیم نخستین دفتر آن در ۱۳۵۴ زیر عنوان دانشنامه ایران و

۱- المستشرقون، نجیب العقیقی، ۳/ ۱۱۰۸ و ۹۹۸.

2. Leiden, E. J. Brili, 1986.

3. Leiden, E. J. Brili, 1997.

4. C. E. BOSWORTH

5. E. Van Donzel

6. W. P. Heinrichs

7. Glecombe

8. H. A. R. Gibb

9. H. Kramers

10. E. Lévi - Provencal

11. J. Schacht

اسلام منتشر گردید. تا سال ۱۳۵۷ جمعاً هشت دفتر در ۱۱۲۶ صفحه تا مقاله ابوهریره تدوین و منتشر شد.^(۱) سه دفتر دیگر پس از انقلاب اسلامی ایران تا سال ۱۳۶۰ منتشر شد. پس از مدت‌ها اداره دانشنامه ایران و اسلام تجدید سازمان و تکمیل گردید و بر آن اساس بنیاد دائرة المعارف اسلامی تشکیل شد و متکفل نگارش دانشنامه جهان اسلام از اول حرف باء گردید که تاکنون سه جلد از آن تا مقاله «بلیس» ارائه شده است.

دائرة المعارف اسلام به زبان اردو زیر عنوان اردو دائرة المعارف اسلامی به سرپرستی محمد شفیع ترجمه و منتشر شد.^(۲) محمد شفیع مشاور در دائرة المعارف اسلام چاپ لیدن و مدیر مجله دانشکده خاورشناسی بود.^(۳)

ترجمه ترکی آن همراه با تکمیلات و تعدیلات از ۱۹۴۰ آغاز شده و تاکنون یازده جلد آن منتشر شده است.^(۴)

آقایان احمد الشنتاوی، ابراهیم زکی خورشید و عبدالحمید یونس نیز آن را به عربی ترجمه کردند که چاپ اول آن در قاهره در پانزده جلد از ۱۹۳۳ تا ۱۹۴۶ تا حرف ع منتشر شد. دوباره در ۱۹۶۹ انتشار این ترجمه همراه با افزوده‌هایی از تحریر دوم دائرة المعارف اسلام آغاز شد ولی فقط سیزده جلد تا حرف ح انتشار یافت.

هدائرة المعارف کلمبیا The Columbia Encyclopedia

در دانشگاه کلمبیا به سر و راستاری آقایان میشل بیوبین^(۵) و جفری پارکینسون^(۶) تدوین شد. چاپ اول آن از سوی انتشارات دانشگاه کلمبیا در ۱۹۳۵ منتشر شد. چاپ چهارم همراه با ویرایش جدید و اضافات عرضه شد و در ۱۹۹۳ آخرین چاپ یعنی چاپ پنجم به بازار آمد. مقاله بلندی راجع به ایران دارد. و لابلای برخی مدخلهای دیگر به ایران پرداخته است.

۱- دانشنامه ایران و اسلام، ۱۱/۱.

۲- سیزده جلد آن از سوی اداره معارف اسلامی دانشگاه پنجاب لاهور در ۱۹۶۴ منتشر شده است.

۳- زندگی‌نامه وی در مجله معارف، دوره نهم، ش ۳ (آذر- اسفند ۱۳۷۱) ص ۷۷ آمده است.

4 . *Islam Ansiklopedisi. Islâm Alemlî Gografya, Etnografya ve Biografya Lugati*, 1940.

5 . Michael P. Beaubien

6 . Geoffrey W. Parkinson

۶- دائرة المعارف وایکینگ کلمبیا The Columbia Wiking Encyclopadia

این دائرة المعارف برای اولین بار در نیویورک از ۱۹۵۳ از سوی مؤسسه انتشارات دانشگاه کلمبیا به سرپرستی آقای ویلیام بریجواتر^(۱) منتشر شد. این دائرة المعارف در ایران و در کشورهای عربی طرفدارانی داشته و به فارسی و عربی ترجمه شده است.

ضرورت نیاز به دائرة المعارفی عمومی و کوچک، مؤسسه فرانکلین را واداشت تا دائرة المعارف وایکینگ کلمبیا را برای ترجمه به فارسی به آقای غلامحسین مصاحب سفارش دهد.^(۲) آقای مصاحب از ۱۳۳۵ کار ترجمه را با جدیت دنبال کرد. ولی از همان اوائل کار معلوم شد که ترجمه این دائرة المعارف و درج مقالاتی تازه بجای بعضی از مقالات آن، جوابگوی احتیاجات کنونی فارسی زبانان نتواند بود.^(۳) به جهات مذکور، کار فراهم ساختن کتاب حاضر چندی بعد از آغاز آن، از صورت ترجمه خارج شد و جنبه‌ی تألیف و در بسیاری از موضوع‌ها، جنبه‌ی تحقیق یافت.^(۴)

نمره این پروژه انتشار سه جلد کتاب زیر عنوان دائرة المعارف فارسی از سال ۱۳۴۵ است. در شناسنامه جلد اول این اثر را کار مشترک تهران و نیویورک دانسته است.

دائرة المعارف مزبور توسط آقایان فؤاد کامل و جلال العشری و عبدالرشید الصادق به عربی ترجمه و اضافاتی بر آن افزوده شد و زیر عنوان الموسوعة الفلسفية المختصرة (بغداد و بیروت، مکتبه النهضة و دارالقلم، ۱۹۸۳م) منتشر شد.

۷- دائرة المعارف دین The Encyclopedia of Religion

این اثر به سر ویراستاری میرچا الیاده در شانزده جلد و ۲۷۵۰ مقاله از ۱۹۸۷ برای اولین بار انتشار یافت. در نگارش مقاله‌ها ۱۴۰۰ نویسنده از کشورهای مختلف جهان به مدت هفت سال شرکت داشتند. شرکت انتشاراتی مک‌میلان در نیویورک متکفل هزینه‌های آن بوده است.

مقالات و مطالب فراوانی راجع به ایران در چهارچوب مسائل اعتقادی و مذهبی مانند تعزیه، انقلاب اسلامی ایران، بهائیت، بابیت، مراسم دینی، زرتشت و نور و تاریکی دارد.

1. William Bridgwater

۲- این کار به تشویق اشرف پهلوی و راهنمایی سیدحسن نفی‌زاده بود (مقدمه دائرة المعارف فارسی، ۲/۱).

۳- همان، ص ۴.

۴- همان، ص ۳.

۸. دائرة المعارف جدید جهان اسلام The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World به دلیل نیاز پژوهشگران و دانشجویان به اطلاعات جدید راجع به جهان اسلام این دائرة المعارف برنامهریزی شد. آنگونه که سر ویراستار آقای جان اسپوزیتو در مقدمه نوشته است: وقایع و حوادث در دهه‌های اخیر در جهان اسلام به ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران و التهاب دنیای اسلام برای دستیابی به تمدن و رهایی از رکود، نگارش و تدوین آن را ایجاب کرد.^(۱)

این اثر در چهار جلد از سال ۱۹۹۵ در اکسفورد و نیویورک از سوی انتشارات دانشگاه اکسفورد منتشر شد. غیر از اسپوزیتو که سمت سر ویراستاری آن را عهده‌دار بوده است آقایان شاهرخ اخوی، ایون یوزیک هدد، جیمز پیسکاتوری، عبدالعزیز ساجدین، شارون سیدیگو، جان وال و فرد وان در مدن زحمت ویراستاری مقالات را متکفل شده‌اند. آقای آلبرت حورانی (خاور شناس آمریکایی) مشاور عالی بوده است. از ویراستاران برخی مانند عبدالعزیز ساجدین (استاد دانشگاه ویرجینیا) و ایون یوزیک هدد (استاد دانشگاه ماساچوست) آمریکایی‌اند. همچنین بسیاری از مشاوران و راهنمایان و نویسندگان از متفکران آمریکایی‌اند.

در زمینه مسائل ایرانی مقالات و مطالب فراوان دارد که از فهرست موضوعی پایانی ذیل Iran قابل استخراج است.

۹. دائرة المعارف کمبریج Cambridge Encyclopedia در یک جلد و ۱۳۵۰ صفحه در آمریکا منتشر شده است. مشتمل بر ۲۶۰۰۰ مدخل است. درباره‌ی موضوع‌های ایرانی مطالبی دارد.

۱۰. دائرة المعارف فلسفه آسیایی The Companion Encyclopedia of Asian Philosophy این دائرة المعارف توسط روتلیج در نیویورک در ۱۹۹۷ به سر ویراستاری براین کار^(۲) و ایندیرا مهالینگان^(۳) منتشر شده است.^(۴) فصل اول آن به فلسفه و کلام در فرهنگ ایرانی پرداخته و مشتمل بر چهار مقاله از نویسندگان مختلف است.

1 . Encyclopedia of Modern Islamic World. P.ix.

2 . Brian Carr

3 . Indira Mahalingan

4 . New York and London, Routledge, 1997.

۱۱ کتابشناسی گزیده و توصیفی ایران

Iran a Selected and annotated bibliography

این اثر توسط آقای حافظ ف. فرمان Hafez F. Farman تدوین و در واشنگتن در ۱۹۵۱ منتشر شده است. این فهرستواره ذیل موضوع‌های ذیر به طبقه‌بندی کتابها و مقالات درباره‌ی ایران پرداخته است.

کتابشناسی‌ها، دیکشنری‌ها، کتاب‌های راهنما، دائرة المعارف‌ها، تاریخ و تمدن، زبان و ادبیات، سفرنامه‌ها، سیاست و دولت، اقتصاد، جامعه و مردم، زبان و ادبیات در دوره‌ی اسلام، هنر، قانون، حقوق و موسیقی.

۱۲ راهنمای پژوهشگران برای نوشته‌های ادواری

Reader's Guide to periodical Literature

این اثر به سر ویراستاری جان مارا Jean M. Mara در نیویورک در چندین جلد منتشر شده است. در واقع فهرست آثاری است که در غرب به ویژه آمریکا منتشر شده است. بخشهایی از آن آثار مربوط به ایران است.

۴. مروری بر زندگی و کارنامه ایران شناسان آمریکایی

کارنامه ایران شناسان آمریکایی با شرح اجمالی زندگی و معرفی آثار آنها به ترتیب تاریخ تولد و درگذشت آنها عبارتند از:

ویلیام نورمان براون W. N. Brwone (۱۸۰۲-۱۸۹۲م)

ایران شناس که درباره‌ی ادبیات ایران و هند تحقیقات زیادی دارد. و رئیس بخش مطالعات جنوب آسیا در دانشگاه پنسیلوانیا فیلادلفی Pennsylvania Philadelphia بود. بخش ششم کتاب کلیله و دمنه را ترجمه و در ۱۹۲۲ منتشر نمود. مقاله‌ای در کتاب‌های خطی گرانهای فارسی در مجله هنر اسلامی در ۱۹۳۷ منتشر کرد.^(۱) وی مؤسس مجله انجمن شرقی آمریکا American Oreintal

Society و دارای تألیفات زیادی است.^(۱)

جاکوب ایت Jacob Abbott (۱۸۰۳-۱۸۷۹م)

در ایالت ماین آمریکا به دنیا آمد و مدرس آمرست کالج بود. در زمینه تاریخ ایران باستان مطالعات و تألیفات فراوان داشت. از جمله تاریخ کوروش^(۲) و تاریخ داریوش^(۳) و تاریخ خشایارشای بزرگ^(۴) را تدوین و منتشر نمود.

ادوارد فاندیک Ed. Van Dyck

در لبنان متولد شد و از دانشگاه آمریکایی بیروت فارغ التحصیل گردید. مدتی استاد زبان انگلیسی در قاهره بود. وی کلیله و دمنه را که توسط لکنا تشیول ترجمه شده بود، در اکسفورد، در سال ۱۸۱۹ نشر داد. دو رساله النفس و هدیه الرئیس للامیر ابن سینا را نیز به انگلیسی ترجمه کرد.^(۵)

داوید ایوگین اسمیت Dakid Eugene Smith (۱۸۶۰-۱۹۴۴م)

ایران شناس آمریکایی که در تاریخ و ادبیات ایران مطالعات زیادی نمود و در چند سفر به ایران، یادداشت‌های سفر خود را در مجله‌های آمریکا نشر داد. وی در صدد نگارش زندگینامه عمر خیام برآمد و رباعیات خیام را به انگلیسی ترجمه کرد.^(۶) از استادان دانشگاه کلمبیا و دانشگاه نیویورک بود. وی کنفرانسی در دانشسرای عالی راجع به نفوذ ایران در تمدن آمریکا^(۷) ایراد کرد و نشان لیاقت از طرف وزارت معارف ایران دریافت نمود.^(۸) در جشن‌های هزاره فردوسی به ایران آمد و مقالاتی راجع به سفر خود به ایران در مجلات آمریکا منتشر کرد. در کتاب تاریخ ریاضیات، بخشی را به

۱- فرهنگ خاورشناسان، ابوالقاسم سحاب، ص ۸۱

2 . *History of cyrus the Great*. New york, Harper and Brothers, 1850.

3 . *History of Darius the Great*. New york, Harper and Brothers, 1850.

4 . *History of cyrus the Great*. New york, Harper and Brothers, 1850.

۵-المشرقون، نجیب العقیقی، ۹۹۴/۳.

6 . *The Rubaiyat of omar khayyam*. New York, 1933.

۷-فرهنگ خاور شناسان، ابوالقاسم سحاب، ص ۳۲۶.

8 . «The Influence of Persia on American Culture».

ترجمه فارسی آن در مجله کوشش شماره ۱، آوریل ۱۹۳۳ و مجله شفق سرخ (آوریل، ۱۹۳۳) آمده است.

خوارزمی به عنوان بزرگترین ریاضیدان عصر اسلامی اختصاص داد. اثر دیگر وی تحلیل نسخه شناسی شاهنامه فردوسی است.^(۱)

ویلسون C. E. Wilson

خاورشناس آمریکایی است. وی فهرستی از آثار خطی فارسی را در ۱۹۲۸ منتشر کرد، شاهنامه فردوسی را تصحیح و به چاپ سپرد. یک لغت‌نامه فارسی - انگلیسی تدوین و در سال ۱۹۳۴ منتشر کرد.

دنکان بلاک مکدونالد D. B. Macdonald (۱۸۶۳-۱۹۴۳م)

خاورشناس آمریکائی و شاگرد نیکلسون و زاخار بود. اصالتاً انگلیسی است. در هاروارد کرسی درس زبانهای سامی داشت. مجله جهان اسلام را به کمک سارتون در ۱۹۱۱ تأسیس کرد. رساله النفس ابن سینا را ترجمه و در بیروت در سال ۱۸۸۴ منتشر کرد. مقاله‌ای درباره‌ی احیاء علوم‌الدین غزالی در مجله آسیایی بریتانیا در ۱۹۰۱ نگاشت. گزیده‌ای از آثار غزالی را در لیدن، ۱۹۰۵ منتشر کرد. مقاله‌ای درباره‌ی زندگی غزالی در مجله انجمن شرقی - آمریکا (JAOS) جلد بیستم آورده است.^(۲) کتاب هزار و یک شب را همراه با تحلیل و تصحیح تهیه و در ۱۹۰۶ چاپ نمود. مقاله در تحلیل کتاب مقاصد الفلاسفة در مجله Isis (۱۹۳۶) منتشر کرد. پس از وفاتش، گیب مقاله‌ای درباره‌ی زندگی و آثار او نگاشت.^(۳)

ام. اسپرنگ لینگ M. Sprengling

خاورشناس و ایران شناس آمریکایی و استاد زبان‌های خارجی و مطالعات اسلامی در دانشگاه شیکاگو بود. معجمی فارسی - عربی را در سال ۱۹۳۹ انتشار داد. تحقیقات وی راجع به ایران در مجله بررسی‌های خاور نزدیک چاپ شده است.

1. *Firdausi Celebration*. New York, 1936.

۲- موسوعة المستشرقین، عبدالرحمن بدوی.

3. H. A. R. Gibb. «Duncan Black Macdonald». *JRAS*, 1944. P.87-88.

آناندا کمارا سوامی Ananda K. Coomaraswamy (۱۸۷۷-۱۹۴۷م)

ایران شناس و خاور شناس آمریکایی و متخصص در هنر ایرانی و هنر اسلامی است. کتابی در زمینه هنر ایرانی در سال ۱۹۲۳م و اثر دیگری در همین موضوع در ۱۹۳۰ و کتابی در فلسفه هنر ایرانی در ۱۹۵۱ منتشر کرد. برای شرکت در جشن ولادت هزارمین سال فردوسی به ایران دعوت شد. به زبان ایرانی و هندی تسلط کامل داشت.^(۱)

کاربنسکی L. C. H. Karpinski (۱۸۷۸-م)

خاورشناس آمریکایی است. وی کتاب جبر و مقابله خوارزمی را که توسط روبرت اوف تشستر ترجمه شده بود در ۱۹۱۵ انتشار داد.

نیپه عبود N. Abbott

اصالتاً عرب و مهاجر به آمریکا است پس از پایان بردن آموزش در آمریکا، در دانشگاه شیکاگو به عنوان استاد مشغول شد. مقاله‌ای در زمینه اسناد فارسی دوره‌ی مغول در مجله جمعیت آمریکایی شرقی در ۱۹۳۹ منتشر کرد.

آرتور آپهام پوپ Arthur Upham Pope (۱۸۸۱-م)

ایران شناس آمریکایی و فارغ التحصیل دانشگاه هاروارد و کورنل بود. کارشناس صنایع مستظرفه هنرستان شیکاگو و مؤسسه آسیایی و مدرسه مطالعات آسیایی، مدرسه اقتصاد آمریکایی بود و مؤسسه آمریکایی صنایع مستظرفه و عتیقه جات ایران توسط وی تأسیس شد. علاقه او بیشتر به مسائل هنری و پژوهشی در این زمینه است. کتابی در هفت جلد^(۲) در زمینه هنر فارسی منتشر کرد (آکسفورد، ۱۹۲۹). کتاب‌های دیگر وی عبارتند از: مقدمه هنر فارسی در ۱۹۳۱^(۳) و مشخصات هنر فارسی (نیویورک، ۱۹۴۵)، مسجد جامع قزوین (۱۹۳۵)، موزه ملی تهران (۱۹۴۶)، مساجد ایران (۱۹۴۶).

۱- فرهنگ خاور شناسان، ابوالقاسم سبحان، ص ۴۵.

3. An Introduction to Persian Art. London, 1930.

2. A Survey of Persian

پوپ برای سخنرانی در فرانسه در ۱۹۳۵ از طرف دانشگاه هاروارد انتخاب شد و در دانشگاه‌های فرانسه درباره‌ی نفوذ معماری ایران در معماری اروپا سخنرانی نمود.^(۱)

جورج سارتون G. Sarton (۱۸۸۴-۱۹۵۶م)

در بلژیک متولد شد و بعداً به ایالات متحده مهاجرت نمود. در دانشگاه‌های واشنگتن و هاروارد و دانشگاه آمریکایی بیروت تدریس داشت. تحقیقات وی درباره‌ی عمر خیام و ابن سینا در مجله Isis در سالهای ۱۹۳۸ تا ۱۹۴۴ منتشر شد. مهمترین اثر وی تاریخ علم است که بخشی از آن به تاریخ علم در ایران اختصاص دارد.

فرانکلن مت گنتر Franklin Mott Gunther (۱۸۸۵-م)

در ۲۸ فوریه ۱۸۸۵ در نیویورک متولد شد و تحصیلات خود را در آموزشگاه عالی سن پول کنگره و دانشگاه هاروارد به پایان برد. ریاست مرکز هنرهای زیبا و آثار باستانی آمریکا در بخش آثار باستانی ایران را متکفل شد و با مطالعات در این زمینه در زمره ایران شناسان درآمد.

فیلس اکرمن Phyllis Ackerman (۱۸۹۳-م)

ایران شناسی آمریکایی و همسر آرتور اِهام پوپ و همکار او در فعالیت‌های ایران شناسی بود. آثار فراوانی درباره‌ی مسائل تاریخی و هنری ایران نوشته است از جمله: کتابی درباره‌ی ایران،^(۲) سوزن دوزی در ایران،^(۳) منسوجات عصر سامانی،^(۴) لوکس گرایی در دوره‌ی صفویه،^(۵) و ویژگی موسیقی ایرانی.^(۶)

۱- فرهنگ خاورشناسان، ابوالقاسم سبحان، ص ۲۸۲؛ برای زندگینامه و فعالیت‌های پوپ نگاه کنید به مقاله‌ای از حسین بحر العلومی در مجله ادبیات ایران سال بیست و چهارم، ش ۲ و ۱ (۱۳۵۶) و مقاله آقای ناصر تکمیل همایون در مجله ساختمان شماره ۵ (۱۳۶۷). ص ۸۷-۸۰.

2. *Persia*. Chicago, 1933.
3. *Embroidery in Persia*. New york, 1934.
4. «Textiles Through the Sassanian Period». SPA, Oxford, 1938.
5. «Safavid Luxury». *Persian Textiles*, Ciba Review 98. Basel, 1953.
6. «The Character of Persian Music». SPA, VI, 2. P.2805-2817.

مایرن بیمنت اسمیت Myron Bement Smith (۱۸۹۷-۱۹۷۰م)

در رشته هنرهای زیبا از دانشگاه ییل Yale در ۱۹۲۶ لیسانس و در ۱۹۴۴ از دانشگاه هاروارد فوق لیسانس و در ۱۹۴۷ از دانشگاه جان هاپکینز دکترا دریافت کرد. از ۱۹۳۳ تا ۱۹۳۷ مدیریت هیأت آمریکایی برای اکتشاف آثار باستانی ایران در اصفهان و دیگر شهرهای تاریخی ایران را به عهده داشت. وی در گسترش کرسی زبانهای شرقی به ویژه زبان فارسی در دانشگاههای آمریکا، تلاش بسیاری انجام داد. دو بار به دعوت وزارت فرهنگ برای ارزیابی بناهای عصر صفوی به ایران سفر کرد. مدت چهار سال در اصفهان اقامت داشت. همچنین از سوی یونسکو برای بررسی مسجد شیخ لطف الله و دیگر آثار باستانی اصفهان به این شهر سفر کرد. برخی از آثار ایران شناسی وی عبارتند از: هنرها و صنایع دستی ایران،^(۱) نقاشی های دیواری ایرانی،^(۲) آجر کاری ایران در عصر اسلامی،^(۳) اهمیت آثار باستانی اصفهان از نظر باستان شناسی،^(۴) مناره های اصفهان،^(۵) منبر مسجد جامع محمدیه یزد،^(۶) منبر چوبی در مسجد جامع نایین،^(۷) بناهای اسلامی ایران.^(۸) برای مشخصات دیگر آثار ایشان به فرهنگ خاور شناسان (پژوهشگاه علوم انسانی جلد اول صفحه ۳۰۳ تا ۳۰۵) مراجعه گردد.

نابیا آبوت Nabia Abbott (۱۸۹۷-م)

وی در ترکیه به دنیا آمد و با مهاجرت به آمریکا از دانشگاه واشنگتن دکترا گرفت. از مشاغل او عضویت پژوهشی انستیتوی شرق شناسی دانشگاه شیکاگو و استادیاری مطالعات اسلامی از ۱۹۳۷ تا ۱۹۴۳ و استاد افتخاری جمعیت تاریخ آمریکا و معاون انجمن شرق شناسی آمریکا در سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۶۴ بود.

1. «Persian Arts and Crafts». *The Antiquarian*. New York, Feb, 1931. P.30-32.

2. *Persian Fresco Paintings*. New York, 1932.

3. «Persian Islamic Brickwork». *Architectural Forum*, LVII, New York, 1932.

۴-«اهمیت بناهای اصفهان از نظر علم و آثار قدیمه». سالنامه معارف اصفهان، اصفهان، ۱۹۳۶.

5. «The manars of Isfahan». *Athar-e Iran*. 1936. P.313-358.

این مقاله را آقای محمدتقی مصطفوی به فارسی ترجمه و منتشر کرده است (آثار ایرانی، جلد اول، ص ۱۵۳-۱۸۷).

۶-«اهمیت بناهای اصفهان از نظر علم و آثار قدیمه». سالنامه معارف اصفهان، اصفهان، ۱۹۳۶.

7. «The manars of Isfahan». *Athar-e Iran*. 1936. P.313-358.

این مقاله را آقای محمدتقی مصطفوی به فارسی ترجمه و منتشر کرده است (آثار ایرانی، جلد اول، ص ۱۵۳-۱۸۷).

8. «Islamic Monuments of Iran». *Asia XXXIX*, 4 (1939). P.213-219.

به اهتمام وی قرآن خطی متعلق به کتابخانه سلطنتی شاه سلطان حسین صفوی به چاپ رسید. (۱)
 در ۱۹۳۹ مقاله اسناد فارسی عصر مغولان هند را منتشر کرد. (۲) قرآن عربی - فارسی مربوط به قرن
 پانزدهم یا اوایل قرن شانزدهم را تصحیح و منتشر کرد. (۳) مقاله‌ای هم درباره‌ی جندی شاپور
 نگاشت. (۴)

جوزف مینس آپتن Joseph Meyson Upton (۱۹۰۰-م)

در دانشگاه هاروارد تحصیل کرد. از سال ۱۹۲۹ تا ۱۹۴۶ کارمند ارشد بخش شرق نزدیک در
 موزه هنر مترو پولیتن نیویورک بود. در ایران حفاری‌های زیادی انجام داد. از ۱۹۳۲ تا ۱۹۴۰ رئیس
 هیأت اعزامی موزه مترو پولیتن به ایران بود. در ۱۹۴۷ رئیس بخش خاور میانه و در ۱۹۴۸ رئیس
 بخش ایران، ترکیه و یونان در وزارت امور خارجه آمریکا شد. (۵) آثار وی درباره‌ی ایران عبارتند از
 یادداشت‌هایی درباره‌ی جامه‌های محلی ایرانی در قرن‌های شانزدهم و هفدهم، (۶) سنگ قبر
 مرمرین ایرانی، (۷) حجاری‌های سده چهاردهم ایران، (۸) مأموریت‌های باستان شناسی در ایران
 ۱۹۳۳-۱۹۳۴، (۹) سکه‌هایی از نیشاپور، (۱۰) تاریخ ایران نوین، (۱۱) مینیاتور ایرانی سده شانزدهم. (۱۲)

فیشل W. J. Fischel (۱۹۰۲-م)

فارغ تحصیل از دانشگاه هیدلبرگ و فرانکفورت و استاد دانشگاه کالیفرنیا در بخش

1. «An Arabic - Persian Wooden Kuranic Manuscript From the Royal Library of Shah - Hussain Safawi». *AI*, Vol.5, 1938. p.89-94.
2. «Persian Documents from Mughal India». *JAOS*, Vol.59, 1939. P.371-374.
3. «Arabic - Persian Koran of the Late Fifteenth of Early Sixteenth Century». *AI*, Vol.6, 1939. P.91-94.
4. «Jundishapur». *Ars. or. y*, 1968. P.71-73.
- ۵- فرهنگ خاور شناسان، جلد اول، ص ۲۵-۲۶.
6. «Notes on Persian Costumes of the sixteenth and seventeenth centuries». *MM S*, Vol2, 1929-30. P.208-220.
7. «A Persian Marble Tombston». *BMMA*, Vol.26 (1931). P.108-164.
8. «Persian Sculptures of the fourteenth Century». *BMMA*, Vol.27 (1932). P.210.
9. «The Persian Expedition, 1933 - 1934». *BMMA*, Vol.29 (1934).
10. «The Coins from Nishapur». *BMMA*, Vol.32 (1937). P.37-38.
11. *The History of modern Iran*. Harvard, 1960.
- این کتاب توسط یعقوب آژند ترجمه و منتشر شده است (تهران، نیلوفر، ۱۳۵۹).
12. *A Sixteenth Century Persian Miniature*. 1980.

زبانهای شرقی بود. کتابی در موضوع ایران و مغول در ۱۹۳۹ به چاپ سپرد. مقالات ایران شناسی وی عبارتند از: یهود در خراسان در مجموعه‌ی تاریخ یهود (۱۹۴۵)، اسرائیل در ایران در مجموعه‌ی تاریخ دین و فرهنگ یهود (۱۹۴۹)، خلیج فارس در مجموعه بزرگداشت الکساندر مارکس (۱۹۵۰). همچنین تورات را به فارسی ترجمه کرد و در ۱۹۵۲ به چاپ سپرد.

رتشارد اتنگوسن R. Ettinghausen (۱۹۰۶-م)

از دانشگاه‌های مونیخ، کمبریج و فرانکفورت فارغ تحصیل شد و در سالهای ۱۹۳۴ تا ۱۹۳۷ از مسئولان مؤسسه آمریکایی هنر ایرانی بود. مدیر مرکز هنر اسلامی در دانشگاه نیویورک و استاد هنر اسلامی در دانشگاه میشیگان و عضو تحریریه مجله‌های هنر اسلامی و هنر شرقی در سالهای ۱۹۳۱ تا ۱۹۵۱ بود. از آثار وی می‌توان کتابی در موضوع قرآن در دوره‌ی سلجوقی که توسط مؤسسه هنر ایرانی در ۱۹۳۵ و مقاله‌ای درباره‌ی ابو حامد غزالی در مجموعه‌ی تکریم کوماراز و امی در ۱۹۴۷ نام برد.

گوستاو فون گرنیوم G. E. Von Grune baum (۱۹۰۹-م)

اطریشی الاصل و فارغ تحصیل از دانشگاه‌های وین و برلین است. در سالهای ۱۹۳۸ تا ۱۹۴۹ مدرس در بخش آموزش عربی و اسلامی دانشگاه نیویورک و دانشگاه شیکاگو شد و رئیس گروه شرق نزدیک و استاد در آن گروه در دانشگاه کالیفرنیا بود. آثار ایران شناسی وی عبارتند از: مقاله مفردات فارسی در زبان عربی در مجله جهان اسلام (۱۹۳۷)، رساله عشق ابن سینا در مجله شرق نزدیک (۱۹۵۲)، مقاله فردوسی و تاریخ در مجموعه‌ی بزرگداشت کوپرولو (۱۹۵۳) و ده‌ها مقاله دیگر در زمینه ایران شناسی است.

ویلفرد مادلونگ Wilferd Madelung (۱۹۲۶-م)

او در دسامبر ۱۹۲۶ در اشتوتگارت آلمان متولد شد. در ۱۹۵۳ از دانشگاه قاهره لیسانس ادبیات گرفت. در ۱۹۵۷ به اخذ دکترا از دانشگاه هامبورگ نائل آمد. طی سالهای ۱۹۵۸-۶۰ وابسته فرهنگی آلمان در عراق بود. در ۱۹۶۳ به استادیاری تاریخ اسلام در دانشگاه تکراس منصوب شد. در سالهای

۱۹۶۶-۶۹ استادی افتخاری مطالعات اسلامی دانشگاه هامبورگ را داشت. در سالهای ۶۶-۱۹۶۴ استاد پار تاریخ اسلام در دانشگاه شیکاگو و در سالهای ۶۹-۱۹۶۶ دانشیار شد و از سال ۱۹۶۹ استاد همان دانشگاه شد. عضویت انجمن شرق شناسی آلمان، انجمن شرق شناسی آمریکا، مؤسسه مطالعات خاورمیانه‌ای آمریکای شمالی و آکادمی مطالعات تاریخ میانه آمریکا است. یکی از آثارش کتاب *Religious Schools and sects in midieval Islam*^(۱) است. این اثر در واقع مجموعه‌ی پانزده مقاله است. برخی از این مقالات درباره‌ی تاریخ فرهنگی و اعتقادی ایرانیان در دوره‌ی اسلامی است. مشخصات مقالات ایرانی این مجموعه عبارتند از: نخستین مرجئه خراسان و ماوراءالنهر و رواج حنفیه، ترکیب کلام، فلسفه و عرفان در مسلک ابن ابی‌جمهور احسانی (وی از پیشگامان مکتب فلسفی اصفهان در دوران صفویه است)، مباحث شیعه درباره‌ی مشروعیت خراج (منازعه میان عالمان شیعه در دوره‌ی صفویه در مورد خراج).

هارولد لمب Harold Lamb

از مستشرقان آمریکایی است. تاریخ چنگیز خان مغول از کارهای پژوهشی او است. رشید یاسمی آن را به فارسی ترجمه و در ۱۳۱۳ به چاپ سپرد.

پرکن Perkin

ایران شناس و مسیونر آمریکایی که در ۱۸۴۰ به ایران آمد و با بررسی جامعه ایرانی، کتابی زیر عنوان هشت سال در ایران *Eight Years in Persia* به انگلیسی به چاپ سپرد.

ریچارد بولت Richard W. Bulliet (۱۹۴۰-م)

ایران شناس و خاور شناس آمریکایی که از دانشگاه هاروارد دکترا اخذ کرد و در گروه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌های هاروارد و کلمبیا مشغول شد. به طوری که از استادان برجسته کلمبیا شمرده می‌شود. آثار وی در زمینه ایران شناسی عبارتند از: بزرگان نیشابور *The Patricians of*

۱- این اثر توسط آقای جواد قاسمی زیر عنوان مکتب‌ها و فرقه‌های اسلامی در سده‌های میانه ترجمه و با این مشخصات منتشر شده‌است: (مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۵).

Nishapur، تاریخ اجتماعی نیشابور در قرن یازدهم^(۱) (این اثر به عنوان پایان نامه وی در سال ۱۹۶۷ می‌باشد)، گرایش به اسلام در قرون میانه، این اثر توسط آقای محمدحسین وقار به فارسی ترجمه شد، در مجموعه‌ی نشر تاریخ ایران منتشر شده است.^(۲)

مباحث منحنی‌گروش به اسلام در ایران، پیدایش جامعه‌ی اسلامی در ایران در این اثر بررسی شده است.

فیلیپ هیلتن Philip Hilton

شرق شناس آمریکایی و از ایران شناسان است. اشعاری در تعریف ایران گفته است. وی به نشان سوم علمی ایران مفتخر گردید. تألیفاتی درباره‌ی ایران دارد.^(۳)

فیلیپ کیتی Philip Kitti

خاور شناس آمریکایی و استاد دانشگاه پرینستون است. وی در زمینه نسخه شناسی آثار خطی عربی و فارسی تلاش‌های فراوان نمود.^(۴)

بنجامین Benjamin

آقای بنجامین نخستین سفیر آمریکا در ایران و از ایران شناسان است. وی در ۱۳۰۰ق/ ۱۸۸۲م از سوی آرتور رئیس جمهور آمریکا برای تأسیس سفارت آمریکا در تهران به ایران اعزام شد.^(۵)

ل. هربرت گرای Gray - L. Herbert

لویی هربرت گرای ایران شناس و خاور شناس آمریکایی و متولد در نیوجرسی بود. تحصیلات خود را در دانشگاه کلمبیا در دانشکده زبانهای شرقی در ۱۸۹۸ تمام کرد. پس از تحصیلات عضویت

1. The Social History of Nishapur in the Eleventh Century

۲. این، توسط آقای مصطفی حسینی طباطبایی نقد و بررسی شده است؛ نقد آثار خاورشناسان، ص ۱۷۷-۱۸۱.

۳- فرهنگ خاور شناسان، ابوالقاسم سحاب، ص ۱۸۲.

۴- فرهنگ خاور شناسان، ابوالقاسم سحاب، ص ۲۰۸؛ برای اطلاع از کتابهایی که وی استنساخ کرده نگاه کنید به فرهنگ اسلام شناسان خارجی، حسین عبداللهی خوروش، جلد اول، ص ۲۵.

۵- فرهنگ خاور شناسان، ابوالقاسم سحاب، ص ۶۲.

دائرة المعارف دین و اخلاق و استادی دانشگاههای نبراسکا و کلمبیا از ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۵ بوده است. کتابی راجع به موسیقی هند و ایران در ۱۹۰۲ منتشر کرد.

استنلی اینسلر Stanly Insler (۱۹۳۷-م)

در نیویورک به دنیا آمد. در کالج کلمبیا به تحصیل پرداخت و در ۱۹۵۷ لیسانس گرفت. در ۱۹۶۳ از دانشگاه ییل دکترا در زبان سنسکریت گرفت. از ۱۹۷۰ به بعد دانشیار رشته سانسکریت در مدرسه عالی ییل بوده است. عضو انجمن شرق شناسی آمریکا، انجمن زبان شناسی آمریکا، انجمن سلطنتی آسیایی و انجمن شرق شناسی آلمان بوده است. پژوهشهایی در زمینه زبان شناسی مقایسه‌ای هند و ایرانی و دین زرتشت داشت. برخی از آثار وی عبارتند از: دخش در اوستا،^(۱) مطالعاتی درباره‌ی اوستا،^(۲) گاهان زرتشت.^(۳)

افراد دیگری از متفکران و نویسندگان آمریکایی نیز بوده‌اند که در زمره خاور شناس و ایران شناس فهرست نشده‌اند ولی کتاب‌های مفیدی درباره‌ی ایران نوشته‌اند، مانند: پیتر آوری نویسنده کتاب *Modern Iran* (نیویورک، ۱۹۶۵)، جورج کامرون نویسنده *History of Eary Iran* (شیکاگو، ۱۹۳۶)، نیلسون دبویز نویسنده *A Political History of Perthia* (شیکاگو، ۱۹۳۸)، المستید مؤلف *Contemporary Iran* (شیکاگو، ۱۹۴۸)، دنالد ویلبر مؤلف *History of the Persian Empire* (نیویورک، ۱۹۶۳) و *Iran: Past and Present* (پرینستون، ۱۹۶۷).

در مجموع باید پذیرفت که آمریکایی‌ها در فرایند خاورشناسی هر چند در ابتدا غیر مسئولانه و غیر فعال بودند ولی به هر حال حضور داشتند. برای نمونه در اولین کنگره خاورشناسی که در سپتامبر ۱۸۷۳ برابر با ۱۲۸۹ قمری از سوی دولت فرانسه در پاریس به ریاست خاور شناس معروف مسیو دوژی برگزار شد، در میان شرکت کنندگان در این کنگره ۲۹ نفر از ایالات متحده بودند.^(۴) کنگره بیست و هفتم خاور شناسی در میشیگان آمریکا در اوت ۱۹۶۷ برگزار شد. در همی

1. «Avestan dats». *IF*, 67, 1962. P.53-68.

2. «Studien Zum Awestan». *IF*, 70, 1965. P.14-24.

3. «The Gāthās of Zarathustra». *AC. Ir*, 8, 1975.

۴- «روند تاریخی پژوهشهای ایرانی در کنگره‌های بین‌المللی خاور شناسی» ناصر تکمیل همایون، مجموعه‌ی مقالات انجمن واره‌ای برای مسائل ایران شناسی، ص ۱۲۶.

کنگره‌ها آمریکائیان فعالانه شرکت داشتند. موضوعات مربوط به ایران از جمله فعالیت علمی کنگره مزبور بود.^(۱)

۵. ویژگی ایران شناسی آمریکایی

آنچه در این مقاله ارائه شده همگی گفتنی‌ها را جمع به ایران شناسی در آمریکا نمی‌باشد، فقط دورنمایی از فعالیت‌های آنها در زمینه‌های علمی و فرهنگی ارائه شد. البته کسانی همچون آقای ایرج افشار با تدوین پنج جلد فهرست مقالات فارسی و پیرس و پوپر با تدوین Index Islamicus راه را هموارتر نموده‌اند. امید است با ارائه کارنامه کاملی از ایران شناسی، زمینه لازم برای نقادی آن فراهم گردد. در دهه اخیر کتاب‌ها و مقالات خوبی در نقادی خاور شناسی آمریکایی منتشر شده‌است، از جمله آثار مهم عبارتند از: مقاله «الاستشراق الامریکی من النهضة الی السقوط: عولمة دراسات المنطقة» نوشته عبدالنبی اصطیف استاد دانشگاه اکسفورد و دانشگاه دمشق که در مجله المستقبل العربی تموز ۱۹۹۸ منتشر شد؛ کتاب *Islam and Arabs in Eary American Thought: The Roots of* (۲) *orientalism in America*؛ کتاب الاستشراق بین دعائه و معارضیه^(۳) که گردآوری یازده مقاله از شش نفر از مستشرقان در بررسی و نقادی خاور شناسی است؛ الاستشراق: رسالة الاستعمار نوشته محمد ابراهیم الفیومی، این اثر عمدتاً به خاور شناسی آمریکایی و نشان دادن ابعاد منفی آن پرداخته است.^(۴) ارائه تصویری جامع و کامل از ایران شناسی آمریکائیان منوط به گردآوری همه‌ی گزارش‌ها از نهادهای آموزشی و پژوهشی، مراکز نشر و انتشارات، انجمن‌های فرهنگی، مراکز باستان شناسی، کتاب‌های مرجع و غیر مرجع، مجلات و نشریات، پایان‌نامه‌ها و... است.

بخشی از این مجموعه با پی‌گیری آثار معرفی شده در مجلدات کتاب *A Bibliography of Iran*

۱- برای آگاهی از کنگره‌ها نگاه کنید به «تاریخچه ایران‌شناسی در انگلستان و آمریکای شمالی». محسن صبا. فرهنگ ایران زمین، ۲۱۸/۲۴۲؛ «کنگره‌ای در آمریکا». ایرج افشار. سواد و بیاض ۲ (۱۳۴۹). ص ۱۴۵-۱۵۵؛ «هیست و سومین کنگره مستشرقین در کمبریج». مقالات تقی‌زاده، ۲۳/۲-۳۳.

۲- این اثر توسط آقای فؤاد شعبان Fuad Sha'ban نگارش یافته و با مشخصات ذیل به چاپ رسیده‌است: NC, Acorn Press, 1991.

۳- این اثر به کوشش آقای هاشم صالح تنظیم و به عربی ترجمه شده است (بیروت، دارالساقی، ۱۹۹۴م).

۴- قاهره، دارالفکر العربی، ۱۹۹۳م/۱۳۱۳ق.

از آقای ماهیار نوایی^(۱) و Index Islamicus و کتاب‌هایی از این دست فراهم می‌گردد. البته در دهه‌های اخیر با مهاجرت زیادتر ایرانیان به آمریکا و رونق بیشتر پروژه‌های ایران شناسی، فعالیت‌های ایران شناسی از یک فرایند صرفاً علمی یا علمی - سیاسی درآمده و به صورت یک مشرب فرهنگی - اعتقادی ویژه با قرائت‌های فارسی از دین و ملیت ایرانی ظهور یافته است. آثار فراوانی که اخیراً در آمریکا در زمینه موضوعات ایرانی منتشر شده گویای خصائص این طرز فکر است از جمله: سایه خدا و امام غائب: مذهب و سیاست و تغییرات اجتماعی در ایران شیعه از آغاز تا ۱۸۹۰،^(۲) سرونه بک کرباس: اصفهان،^(۳) تاریخ ادبیات در ایران،^(۴) پیام آوران انهدام: ادبیات به مثابه پدیده‌ای اجتماعی در ایران امروز،^(۵) ایران و مغرب زمین،^(۶) توپ مرواری،^(۷) تاریخ فلسفه اسلامی^(۸) (که مجموعه‌ای از مقالات نویسندگان آمریکایی و اروپایی است و بخشهایی از آن به فلسفه ایرانی پرداخته است).

ژوبشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رژبا جامعه‌شناسی

- ۱- چاپ اول این اثر در نه جلد از سوی انتشارات بنیاد فرهنگ ایران در ۱۳۵۷ انجام یافت.
2. *The Shadow of God and the tidden Imami: Religion, Political orderand societol shange in Shi'ue Iran From Begining to 1890.* by Said Amir Arjomand. Chicago and London, Chicago University, 1984. 356P.
3. *Isfahan is half the world: memories of a persian Boyhood.* Seyyed Mohammad Ali Jamalzadeh. Tran. N. L. Heston. Princeton University Press, 1983. 293P.
- ۴- نوشته دکتر ذبیح‌الله صفا که از سوی شرکت مؤلفان و مترجمان ایرانی در آمریکا منتشر شده است.
5. *Prophets of Doom.* by M. R. Ghanoon Parvav. Newyork, University Press of America, 1984. 199P.
6. *Iran and West.* by Cyrus Ghani. London and Newyork, 1987.
7. *The Teal Cannon.* by Sadeq Hedayat. Mazda Publishers, 1986.
- صادق هدایت این کتاب را در ۱۳۲۶ نگاشت ولی موفق به چاپ آن نشد. ولی در اوایل پیروزی انقلاب در ایران با نام مستعار «هادی صداقت» توسط ناشر مجهولی به نام «انتشارات ۳۳۳» این اثر ریشخندی به پاره‌ای از مقدسات مذهبی مردم ایران و نیز برخی از خرافات است.
8. *History of Islamic Philosophy*, 2Vol. Edit. by Seyyed Hossein Nasr and Oliver Leaman.

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی